

«скорее да, чем нет». Также студенты в целом положительно относятся к предметам социально-гуманитарного цикла. В то же время 17,9% опрошенных считают необходимым полностью убрать из программ вузов предметы социально-гуманитарного цикла, оставив только специализированные дисциплины.

С точки зрения студентов, дисциплины социально-гуманитарного цикла, в первую очередь, способствуют развитию общей культуры и эрудиции (58,9%), формируют так называемые «мягкие навыки» - 55,9%, способствуют формированию личности – 45,5%. Считают, что, помимо обучения профильной специальности, необходимо включать в учебную программу дисциплины, связанные с формированием навыков этикетного поведения и культуры делового общения – 62%.

Таким образом, содержание категории «гуманизации» в сознании студентов связано с понятиями «достоинство», «комфорт», «свобода выбора», «уважение». Мнения же относительно важности гуманитаризации образования разделились.

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЯ СПЕЦЫФІКА АФАРЫСТЫЧНЫХ ВЫСЛОЎЯЎ, ЯКІЯ РЭПРЭЗЕНТУЮЦЬ ЗМЕСТ ПАНЯЦЦЯ «РОДНАЯ МОВА»

А.С. Дзядова, В.І. Салевіч

Віцебск, Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава

Афарызм – гэта спецыфічны знакавы сродак маўленчай і мысленчай дзейнасці чалавека. Як адзначаецца ў “Беларускай энцыклапедыі”, “афарызм (ад грэч. *aphorismos* – кароткае выказванне) – гэта “трапнае выслоўе, якое ва ўстойлівай форме перадае змястоўную і арыгінальную думку – жыццёвае назіранне, маральную сентэнцыю, разважанне і інш.” [1, с. 127].

На сучасным этапе развіцця грамадства і гуманізацыі сістэмы адукацыі афарыстычная моватворчасць пісьменнікаў мае важнае і неаспрэчнае значэнне найперш у плане этнакультурнага выхавання моладзі і ўсведамлення ёю сваёй нацыянальнай ідэнтычнасці. Актуальнасць нашага даследавання тлумачыцца неабходнасцю вывучэння літаратурнай афарыстычнай спадчыны беларусаў, дзякуючы якой можна больш глыбока зразумець асаблівасці гісторыі і культуры, менталітэту і характару нашага народа як самастойнага этнасу.

Аб’ектам даследавання сталі афарыстычныя выказванні, у якіх рэпрэзентаваны нацыянальна-культурны змест паняцця «родная мова». Тэматыка афарызмаў даследаванай групы дастаткова разнастайная і пасвойму нацыянальна адметная. У іх адлюстраваны грамадска-палітычныя, сацыяльна-культурныя, маральна-этычныя, філасофскія і іншыя праблемы.

Родная мова выступае сродкам, з дапамогай якога мы далучаемся да сваіх продкаў і нашчадкаў. Яна дазваляе нам арганічна ўвайсці ў шэраг пакаленняў, што жылі да нас і прыйдуць пасля. Гэта надзвычай каштоўны духоўны набытак народа, яго жыватворная сіла, яго душа. Родная мова,

з'яўляючыся адным са сродкаў фарміравання асобы і паўнаважнага выхавання чалавека, выступае асноўнай праявай нацыянальнага жыцця, своеасаблівым інструментам уздзеяння на свядомасць кожнага з нас: *“Толькі праз родную мову чалавек можа стаць беларусам, бо ў ёй хімія і фізіка, гісторыя і батаніка, эканоміка і культура таго, што называецца нацыяй, народам”,* – сцвярджае Я. Сіпакоў (Я. Сіпакоў «Узятак з маўчання»).

У даследаваных прыкладах моўнага матэрыялу ключавымі лексічнымі сродкамі-рэпрэзэнтантамі паняцця «родная мова» выступаюць словазлучэнні *родная мова і роднае слова, мова дзядоў і мамы слова, беларускае слова, матчына мова, песня родная*. Напрыклад: *“Родная мова – гэта першая крыніца, праз якую мы пазнаём жыццё і акаляючы нас свет”* (Якуб Колас); *“Беларускае слова ад спеву, бо спявае ў ім даўніна”* (Р. Барадулін «Беларускае слова»); *“Праўды чорны хлеб і мамы слова ў мяне ніхто не адбярэ”* (С. Законнікаў «Нашаму жабрацтву ёсць прычына...») і інш. Вядомы беларускі паэт Г. Бураўкін глыбока перакананы ў наступным: *“Хто не ведае матчынай мовы, той не любіць матулі сваёй* (Г. Бураўкін «Паўтараю...»).

У афарыстычных выслоўях *“Усё мілагучна для слыху майго: і звонкое “дзе” і густое “чаго”* (П. Панчанка «Пад'язджаючы да Мінска...»); *“У любімай мове, роднай, наскай, ах, якія словы: “Калі ласка!..”* (П. Броўка «Калі ласка») рэпрэзэнтуюцца спецыфічнымі, уласцівымі толькі беларускай мове адметнасці фанетычнай і лексічнай сістэм.

Наступны афарыстычны выраз, дзе ўжываецца прэцэдэнтнае для беларусаў імя народнага песняра Янкі Купалы, лексічнымі адзінкамі свайго складу “падказвае”, якому народу гэтае мудраслоўе належыць: *“Даўно нас вучыць твой, Купала, дух ісці праз слова – у самасвядомасць!”* (М. Арочка «Слова да Купалы»). У некаторых афарыстычных адзінках пры рэпрэзэнтацыі паняцця «родная мова» своеасаблівую сэнсавую нагрузку нясуць словы беларускі, па-беларуску, беларус: *“Беларускай мовай роднай спрадвеку гоіцца душа”* (Д. Бічэль-Загнетава «Гародня»); *“Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!”* (Ф. Багушэвіч «Прадмова да зборніка “Дудка беларуская”»); *“Ды калі ты не бязродны сын – гавары са мной па-беларуску”* (Я. Янішчыц «Будзе слоту абвясчаць прагноз...») і інш.

Асаблівыя, надзвычай пшчотныя адносіны да беларускага слова, да роднай беларускай мовы былі ў нашага земляка, паэта з Ушаччыны Рыгора Барадуліна. Дзякуючы ўжыванню безэквівалентнага слова *неруш* ‘штосьці некранутае, першароднае’ спецыфічную нацыянальна-культурную афарбоўку набывае наступнае афарыстычнае выслоўе: *“Неруш ранішні – роднае слова... Неруш свой панясу я аберуч, як слязіну з матуліных воч... Неруш ранішні – матчына слова, мне, як бору, цябе засланяць!”* (Р. Барадулін «Неруш»).

Мова любога народа, у тым ліку і беларускага, выступае сродкам яго нацыяльнай самасвядомасці і культуры, што пацвярджае змест наступнага афарызма: *“Мова – ёсць адзежа душы народа, самы дарагі яго скарб”* (Ф. Багушэвіч «Прадмова да зборніка “Дудка беларуская”»). Захаванне мовы з'яўляецца адной з умоў існавання нацыі. Такая думка выразна рэпрэзэнтуюцца ў

шматлікіх даследаваных афарыстычных выслоўях: “Хто забыў сваіх продкаў – сябе губляе, хто забыў сваю мову – усё згубіў” (У. Караткевіч «Слова пра чалавечнасць»); “Я – сірата без маёй Беларусі. Ад роднай мовы, ад роднай нацыі не адцураюся, не адракуся” (П. Панчанка «Дружа, Быкаў...»); “Там, дзе не шануюць роднай мовы, мялеюць рэкі, нішчацца дубровы, каля магілак пасвяцца каровы, народ там мёртвы, а той край – нямы” (Г. Бураўкін «Я ведаю...») і інш. У апошнім афарыстычным бураўкінскім радку асаблівую сэнсавую нагрузку нясуць прыметнікавыя эпітэты *народ мёртвы, край нямы*. З адчаем і распаччу аўтар мусіць нагадаць сучаснікам, а разам з тым і нашчадкам, што страта мовы непазбежна вядзе да страты народа як самастойнага этнасу з этнічнай карты свету. Разуменне гэтага знаходзім яшчэ у мудрых выказваннях беларускіх пісьменнікаў пачатку ХХ ст.: “Мова – гэта душа нацыянальная народа, калі ёсць такая душа, то ёсць і гаспадар яе – гэта сам народ, а як не гіне народ з нацыянальнай душой, так не загіне беларускі народ!” (Ядвігін Ш. Лісты з дарогі). Між тым голас Ядвігіна Ш. адносна лёсу і гістарычнай перспектывы беларускай мовы гучыць дастаткова ўпэўнена і аптымістычна: беларускі народ, а значыць, і яго мова не павінны сысці ў нябыт. Веданне роднай мовы, павага да яе ва ўсе часы з’яўляліся адзнакай патрыятызму і грамадзянскасці, любові да свайго народа і Радзімы: “Родная мова ў вуснах чалавека асабліва выдатнага, надзеленага аўтарытэтам вучонасці, была з часоў Скарыны і засталася назаўжды сімвалам патрыятычнай вернасці” (У. Калеснік. Тварэнне легенды).

Творцы арыгінальных афарыстычных выслоўяў сцвярджаюць, што беларуская мова, нягледзячы на ўсе выпрабаванні і перашкоды, якія сустрэліся на яе шляху, з’яўляецца сёння адной з самых мілагучных, дасканалых і высокаразвітых моў свету: “Засталася спагаднай і годнай, разбудзіла маўклівы абшар, некрыклівая споведзь народа, васільковага краю душа” (Г. Бураўкін «Наша песня»). Як сведчыць прыведзены ілюстрацыйны матэрыял, мова для Г. Бураўкіна – гэта душа народа, яго споведзь. Эпітэт *некрыклівая* ў спалучэнні з назоўнікам *мова* ўжыты невыпадкова. Гэтым аўтар падкрэслівае, што спрадвечная мова беларусаў надзвычай пяшчотная, някідкая, спакойная. Выразны нацыянальна-культурны кампанент значэння характарызуе разгорнутую метафару *васільковага краю душа*. Пагадзіцеся, што так надзвычай прыгожа і мілагучна можа назваць сваю мову толькі чалавек, улюблёны ў яе.

Такім чынам, беларуская афарыстычная спадчына, у тым ліку і трапныя літаратурныя выслоўі, у змесце якіх рэпрэзентуецца паняцце «родная мова», дапамагае лепш спасцігнуць і зразумець беларускі народ як самастойны этнас з яго надзвычай складанай і разам з тым цікавай і багатай гісторыяй і традыцыйнай народнай культурай, сістэмай нацыянальных каштоўнасцей, якія перадаваліся з пакалення ў пакаленне.

Спіс літаратуры

1. Бурак, Л.І. Афарызмы / І.Л. Бурак // Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. – Мінск, 1996–2004. – Т. 2. – 1996. – С. 127.